

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür (Type): Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi (Submission Date): 16/04/2025

Kabul Tarihi (Acceptance Date): 30/05/2025

Yayınlanma Tarihi (Publication Date): 30/06/2025

Atıf Künyesi (Citation): Timur, S. (2025). Platon'da Namos'un (Yasanın) Meşru Zeminini Olarak Physis (Doğa). *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 108-117.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1677343>

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their published work and their work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).

Dergide yayımlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

The scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs entirely to the author(s).

PLATON'DA NOMOS'UN (YASANIN) MEŞRU ZEMİNİ OLARAK *PHYSIS* (DOĞA)

Serpil TİMUR*

Öz

MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda sofistler tarafından *nomos* ve *physis* kavramlarının birbirine zıt olduğu iddia edilmiştir. *Nomos*un insan geleneklerini, uzlaşımlarını, inançlarını ve insanların yaşadığı siyasi kurumları ve yasal düzenlemeleri içerdiğini ve dolayısıyla şehirden şehire, kişiden kişiye değiştiği iddia edilmiştir. *Physis* ise “doğa”; tüm şeylerin altında yatan değişmez ilke olarak tanımlanmıştır. Platon, Sofistlerin ileri sürdüğü *nomos-physis* karşıtlığını kabul etmez ve onların açtığı *nomos-physis* yarığını kapatmaya çalışmıştır. Platon topluma dair kurallarını değişmez formlar dünyasına dayandırır, çünkü formlar dünyası esasında, doğanın metafiziksel ve ontolojik teorisidir. Filozof tanrısal idealler düzenine bakarak toplumun düzenini inşa eder. Dolayısıyla *Devlet*'te *nomos*, adaletin kendisine, yani adalet formuna dayandırılmaktadır ve *nomos*, adaleti koruduğunda doğayla uyum içerisindedir. Çünkü formlar, doğanın en yüksek ilkeleridir. Zira formlar aynı zamanda şeylerin doğasıdır. Yani şeylerin doğasını formlar belirler, o hâlde aslında doğru ve doğaya uygun yasalar da formlara referansla oluşturulabilir. Bu makalede Platon'un *nomos-physis* yarığını formlar dünyasına dayandırılarak nasıl kapatmaya çalıştığı açıklanacaktır.

Anahtar sözcükler: Platon, *Nomos*, *Physis*, Formlar.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler Fakültesi, Felsefe Bölümü, Ardahan/ Türkiye.

E-posta: serpilahmetkocaoglu@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-5784-2028>.

PHYSIS (NATURE) AS THE LEGITIMATE GROUND OF NOMOS (LAW) IN PLATO

Abstract

During the 5th and 4th centuries BC, the Sophists claimed that the concepts of *nomos* and *physis* were opposites. They contended that “*nomos*” implied human traditions, conventions, beliefs, and the political institutions and legal regulations in which people lived, and therefore varied from city to city and person to person. They defined “*physis*,” conversely, as “*nature*,” the unchanging principle underlying all things. Plato did not accept *nomos-physis* as a dichotomy and attempted to close the *nomos-physis* gap the Sophists advocated. Plato based his understanding of society and its rules on the world of unchanging forms, since according to him, the world of forms is essentially the metaphysical and ontological theory of nature. He claimed that the philosopher constructs the order of society by looking at the order of divine ideas. Therefore, in the *Republic*, Plato bases “*nomos*” on justice itself, that is, the form of justice, and “*nomos*” in harmony with nature when it protects justice; as forms are the highest principles of nature, part of the nature of things. In other words, according to Plato, the nature of things is determined by forms, so true and natural laws can be created by reference to forms. This article explains how Plato tried to close the *nomos-physis* gap by basing it on the world of forms.

Keywords: Plato, *Nomos*, *Physis*, Forms.

Giriş

MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda özellikle Sofistler tarafından *nomos* ve *physis* kavramları birbirine karşıt olarak düşünülmüştür. *Nomos*, genellikle yasa ya da uzlaşımdır, daha geniş anlamıyla insanlar tarafından belirlenen ve geçerli kabul edilen her şeydir; insan geleneklerini, uzlaşımlarını, inançlarını ve insanların yaşadığı siyasi kurumları ve yasal düzenlemeleri içerir (Ostwald, 1977: 41). Diğer taraftan *physis*, “doğa”dır; tüm şeylerin altında yatan gerçeklik ve anlam, ebedi ve değişmez olan, insan eylemi tarafından başlatılmayan veya değiştirilemeyen ve insan düşüncesinden bağımsız olarak erken dönem Yunan filozoflarının üzerine çalıştıkları şey olarak tanımlanır (Morrow, 1948: 23-24). *Nomos* şehirden şehire, kişiden kişiye değişirken, *physis* kesinlikle değişmez ilke olarak nitelendirilir. Sofist Antiphon, “yasaların şeyleri tesadüfidir (epitheta), doğanın şeyleri ise zorunludur ve yasaların şeyleri uzlaşımla kabul edilir (homologeta), ancak doğal olarak büyümeyen, doğanın şeyleri ise doğal olarak büyür, ancak uzlaşımla kabul edilmez” (Gagarin, 2002: 69) ve “yasaya göre adil olan şeylerin çoğu (kata nomon) doğayla çatışma (polemikos) içinde ortaya konmuştur” (Gagarin, 2002: 69) ifadesini en güçlü şekilde ifade etmiştir. Platon için, böyle bir pozisyon, tatmin edici olamazdı. Bu çalışmada Platon’un Sofistlerin temel düşüncesi olan *nomos*’un *physis*’e karşıt olduğu fikrini kabul etmediğini ve onların açtığı *nomos-physis* yarığını topluma dair yasaları değişmez idealar/formlar dünyasına dayandırarak kapatmaya çalıştığı iddia edilmiştir. Zira Platon’a göre *nomos* doğaldır çünkü o, ruhun doğa hâli olan adaleti korur. *Nomos*, doğanın en yüksek ilkeleri olan idealara dayalıdır, şeylerin tanrısal düzeninden biridir ve ruh ise zaten en baştan doğaldır.

1. Nomos-Physis Karşıtlığı

Doğa (physis) ve yasa/uzlaşım (nomos) kavramlarının zıt olduğuna ilişkin görüş Platon'un *Gorgias* eserinde Kallikles ve *Devlet* eserinde ise Thraymakhus tarafından dile getirilmiştir. Kallikles, *Gorgias*'ta tabiat ve yasaların birbirinden ayrı şeyler olduğunu şöyle belirtmiştir:

"Tabiatla yasalar genel olarak birbirinden ayrı şeylerdir... Çünkü kötülük görmek, insana değil, köleye yakışır; köle kendini de, sevdiklerini de kötülüğe karşı koruyamaz, bu yüzden onun ölmesi, yaşamasından yeğdir. Bence yasaları yapanlar, güçsüz kimselerdir; onların yasaları yapmaları, yasaları övmeleri, vermeleri hep kendi çıkarlarına göredir. Onlar, daha çok kazanabilecek olanları, en güçlü olanları, kendilerinden daha çok kazanmasınlar diye korkuturlar, alçaklıktır bu derler, namussuzluktur, doğru değildir, derler. Oysa doğru değildir dedikleri, bir adamın komşularından daha fazla kazanmak istemesidir; böyle diyenler, kendilerinin aşağılık kimseler olduklarını bilirler, sanırım onları en çok eşitlik sevindirir. İşte bu yüzden, başkalarından daha çok kazanmaya çalışmak, yasalara göre ayıptır, yanlıştır, doğru değildir denir. Oysa tabiata göre en iyinin en kötünden, en güçlüünün en güçsüzden varlıklı olması doğrudur. Tabiat bunu birçok örneklerle gösteriyor; hayvanlar arasında olduğu gibi, insanlar arasında da, bütün devletlerde ve bütün ırklarda, düşkünleri yönetenler, onlardan çok daha varlıklı olanlar, üstünlerdir, çünkü doğrusu budur" (Platon, 2015: 482e-484c).

Kallikles, güçlülerin üstün olduğunu, güçsüzlerin ise onlara boyun eğmesi gerektiğini ve üstün, güçlü devletlerin, küçük devletlere saldırmasının tabiata göre doğru bir iş olduğunu belirtmişti (Platon, 2015: 488c-d). Dolayısıyla Kallikles'e göre üstün olan kimseler, devleti yönetmeyi bilen bilgili insanlardır ve yığittirler, isteklerini sonuna kadar götürmek gücündedirler, ruhsuz ve gevşek kimselere benzemezler. En iyi, en üstün kişi devlet yönetiminde korkusuz, bilgili olandır ve devletin başına onlar geçmelidir. Dolayısıyla güdenler, güdülenlerden daha varlıklı olmalıdır (Platon, 2015: 491a-d). Bunun üzerine Sokrates, Kallikles'e karşı çıkmış, herkesin kendisinin güdücüsü olduğunu ve kendi kendini gütmek için ölçülü olmak, kendini bilmek, zevklerinin, tutkularının güdücüsü olmak anlamına geldiğini açıklamıştır (Platon, 2015: 491d-e). Kallikles'e göre ise tabiata göre güzel, doğru olan şöyle idi:

"...gerçekten yaşamak isteyen kimse, istediklerini bastırmamalı, bırakmalı onları alabildiğine gelişsinler, gelişip olgunlaşınca da, korkusuzca, ustaca kendini bu isteklere vermeli, bütün özlemlerini gerçekleştirmeli... Birçoğu başaramıyor bunu, başaramayınca da, başaranları suçluyor. Çünkü saklamak istediği beceriksizliğinden utanıyor, bundan ötürü de ölçsüzlük, alçaklık diyor... Doğruluk gerçekte şudur: taşkınlık, ölçsüzlük, hesapsız harcama, insanı erdeme ve mutluluğa götürür, geri kalanı sadece gösteriş, tabiata aykırılık, budalaca sözler ve saçmalıklardır..." (Platon, 2015: 491e-492c).

Dolayısıyla Kallikles için zevk veren her şey mutluluk da verir. Kallikles arzularımıza özgürlük vermeyi savunmuş ve ölçülü bir insanın aptal olduğunu düşünmüştür. Ona göre erdemli insan kendini büyük arzulara adayın ve kendi güç ve yığıtlığını tatmin etmeye çalışan kişidir. Sokrates bunun aksini tanımlamıştır; eğer kişi kendi isteklerine hâkim olur, kendi kendisinin yöneticisi, güdücüsü olursa iyi bir yaşamı var demektir. Sokrates burada beden ve ruh ayrımına girmiş ve ruhun sağlığının etik yaşam için öneminden bahsetmiştir. O, her şeyin erdeminin düzenden geldiğini, bir şeyin iyi olmasını sağlayan düzenin o şeyin özünde bulunan, özel bir düzen olduğunu ve düzenli olan şeyin ölçülü olduğunu ve ölçülü ruhun iyi olduğunu

söylemiştir (Platon, 1997b, 329b-333d). Dolayısıyla insan ruhunun doğasına uygun bir düzen vardır ve bu düzen insanı mükemmel ve erdemli bir yaşama yönlendirir. Kallikles tarafından savunulan şehvetli yaşam bu düzeni bozar ve bundan ötürü doğaya aykırıdır. Dolayısıyla yaşamı ruhun düzenine uygun olarak düzenlemek gerekir. Böyle bir şey yasaya/*nomos*a karşıt değildir. Ruhun düzenli durumu yasalılıktır ve yasa insanların davranışlarını düzene sokmaktadır: “Ruhun davranış düzenine, özgünlüğüne de “yasalara uygunluk” ve “yasa” adı verilir. İnsanı yasalara uygun ve düzenli kılan bunlardır. Biz böylece ölçülü ve düzenli oluruz.” (Platon, 2015: 504c-d). Sokrates’e göre, ölçülü olan kimse insanlar karşısında doğru olanı, tanrılar karşısında kutsal olanı yerine getirecektir. Ölçülü kimse doğru, korkusuz, dinine bağlı olduğundan o her ne yapsa iyi ve eksiksiz olur, yaptıkları iyi olduğu için de mutlu ve esendir. Kötü işler yapan kimse ise mutsuzdur, dolayısıyla bu kişi ölçüsüzdür. Mutlu olmak isteyen ölçülülüğü aramalı ve uygulamalı ve ölçsüzlükten kaçmalıdır. Dolayısıyla herkes ister kendi gücüyle ister devlet gücüyle olsun, doğrulukla ölçüyle davranarak mutlu olmalı, başboş tutku ve zevklerinden dolayı acı çekmemeli, sonu gelmez isteklerini doyurmak için haydutça yaşamamalıdır (Platon, 2015: 507a-508b).

Platon’un *Devlet* adlı eseri o dönemde Sofistler arasında geçen şu iki karşıt düşünceden çıkmıştır. Birincisi insanların doğuştan iyi ve eşit olduğunu, toplumun kötü düzeninin onları bozduğunu, güçlülerin güçsüzleri ezdiğini ve kanunların güçlülerin elinde güçsüzlere karşı bir silah olduğuyken (Thrasymakhos, Kallikles, Gorgias gibi sofistler), ikincisi ise insanların doğuştan ne iyi ne de eşit olduğu düşüncesidir (Antiphon). Yalnız güçlüler ve güçsüzler vardır, güçlünün güçsüzü yönetmesi ve ezmesi doğa gereğidir ve doğrudur; dolayısıyla insan haklı olmaya değil, kuvvetli olmaya bakmalıdır.

Devlet’de Thrasymakhos doğruluğun, güçlünün işine gelen olduğunu belirtmiştir (Platon, 2007, 338c). Her toplumda yönetim kimin elindeyse, güç de onun elindedir ve yönetici kanunları kendi işine geldiği gibi koyar. Dolayısıyla doğruluk, yönetenin işine gelendir, güç de yöneten de olduğuna göre, doğruluk güçlünün işine gelendir (Platon, 2007, 338c-338e). Dolayısıyla Thrasymakhos tıpkı Kallikles gibi yasaların onu koyanları desteklemek için bir araç olduğunu savunmuşlardır. Kallikles bu düzeneği zayıflara atfederken, Thrasymakhos ise bunu halihazırda siyasi iktidar pozisyonlarında olanlara atfetmiştir. Dahası güçlü olanların hükümet koltuğunda oturma kabiliyetine sahip olduklarından onların çıkarına olan her şeyin adil olduğunu öne sürmüştür. Sokrates ise bu görüşe yöneticilerin de bazen kendilerine tabi olanlara verdikleri buyrukların kendi aleyhlerinde olabileceklerini ve bu yüzden güçlünün yararına olan şeyin ona zarar da verebileceğini öne sürerek karşı çıkmıştır (Platon, 2007, 340a-c).

Platon, yukarıda belirtilen bu görüşlerin üzerine ideal devletin nasıl olacağını açıklamıştır. Fakat Platon ideal devlet tasarımı *Devlet* ve *Yasalar*’da farklılaşmaktadır. *Devlet*’te tanrıların konumu filozof kral’la olan sıkı ilişkilerinden dolayı önemlidir. Bu nedenle özellikle Platon’un “filozof kral” kavramı, bir liderin ideal devlet yönetimi için en yüksek erdem ve bilgiye sahip olması gerekliliğini öne sürer. “Bu lider, “tanrıya benzemek” amacıyla Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi gibi hareket etmeli ve onun niteliklerini taklit etmelidir. Platon’a göre, kral, bilge ve erdemli bir kişi olarak, devletin başında yer almalı ve devlet adamının tüm erdemlerini örnek almalıdır” (Bozkaya, 2024: 212). *Yasalar*’da ise Tanrıların varlığı bütün yurttaşlar tarafından kabul edilmekle birlikte aslında onların varlıkları yasalarca güvence altına alınmış olur (Platon, 2007: 615a, 443b). Özellikle “Tanrılara, kutsala, dine saygısızlık yapmanın önüne geçmenin muhtemel sebebinin hem

filozofu sitenin isyanına karşı korumak hem de yasalara kutsallık getirerek her ruhun boyun eğmesini kolaylaştırmak olduğunu görmekteyiz. Bu bakımdan filozof-kral, tanrının yeryüzündeki krallığının gölgesi ve temsilcisidir" (Bozkaya, 2024: 2112). *Devlet* adlı eserinden farklı olarak *Yasalar*'da Platon yeni ideal devletini dinsel inançlar temelinde kurmuştur. "Bu bağlamda devlet, belirli bir ereğe ve yasanın üstünlüğü ilkesine göre yönetilmelidir" (Tuğcu, 2000: 130). Dolayısıyla filozof-kral'a karşı yapılan herhangi bir şey Tanrıya karşı yapılanla eş tutulmuş olur ve halkın bir nebze de olsa bastırılmasını sağlayan bir yasa olarak *Yasalar*'da önemini korur.

Platon ideal devleti kurarken, topluma dair yasaları değişmez formlar dünyasına dayandırarak, Sofistlerin açtığı *physis-nomos* yarığını kapatmaya çalışmıştır. Platon böyle bir karşıtlığa temelde şu nedenlerden ötürü karşı çıkmıştır: Birincisi o dönemde tanrıların doğanın değil, sanatın ve birtakım yasaların ürünü olduğunu ve bu yasaların da insanların üzerinde anlaştıkları şekilde her yerde başka başka çıkarıldığını iddia etmişlerdir (Platon, 2007a: 890a). Böyle düşünenler yine var olan ve var olacak şeylerin bir akıl, bir tanrı ya da bir sanat sayesinde değil de, doğa ve rastlantı sayesinde oluştuğunu belirtmişler ve dolayısıyla ateşi, suyu toprağı ve havayı her şeyin ilk ögesi saymışlardı. Bunlara yani bu dört unsura doğa adını vermişler ve ruhu da bunlardan sonraya yerleştirmişlerdi (Platon, 2007a: 888e-892d). İkinci neden yine böyle düşünenlerin yasamanın doğanın değil, sanatın ürünü olarak ortaya çıktığını, yasaların bir gerçeklikleri olmadığını ve sürekli değiştiğini iddia etmeleridir (Platon, 2007a: 888). O hâlde yasalar insanların üzerinde anlaştıkları şekilde her yerde başka başka çıkarılır; doğaya göre güzel başka bir şey, yasaya göre güzel başka bir şeydir ve adalet kesinlikle doğal değildir, tersine insanlar sürekli şehirden şehire değişir ve bu değişiklik doğaya göre değil sanat ve yasaya göre ortaya çıkmıştır (Platon, 2007a: 890a). Platon birinci nedenin insanları tanrı-tanımazlığa götüreceğinden, ikinci nedenin ise ideal bir adalet anlayışının yasa tarafından korunamayacağını düşündüğünden ötürü *nomos-physis* karşıtlığını ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

2. Parçalı Ruh Anlayışı'nın Nomos-Physis Kavramları Etrafında Değerlendirilmesi

Platon *Devlet* adlı eserinde ideal devletini kurarken, insan ruhunun parçalarıyla toplum düzeninin parçaları arasında paralellik gözlemlemiş ve ideal devleti kurarken, insan ruhunun özelliklerini temele almıştır. Buna göre bir insanı akıllı, cesur ya da doğru yapan aynı zamanda bir devleti de akıllı, cesur ve doğru yapar (Platon, 2007: 441c-d). Nasıl ki her insanın içinde üç bölüm¹ vardır ve bu üç bölüme özgü üç ayrı zevk, üç ayrı istek ve üç ayrı buyruk vardır, aynı şekilde her devlette de bu üç ayrı yöne ilişkin üç ayrı sınıf vardır. Dolayısıyla toplumda insanların doğalarına uygun farklı farklı işlevleri vardır ve ideal devlet, insanların doğal olarak uygun oldukları işlevlere göre belirtilen iş bölümlerine göre kurulmuştur. Sonuç olarak, yasa koyucular, askerler ve üretici sınıf olmak üzere üç temel sınıf ortaya çıkmıştır (Platon, 2007: 370b). Bir devlet ancak bu üç sınıftan her birinin kendi işini gördüğü zaman ölçülü, yiğit ve bilge bir devlet olacaktır. Tıpkı insanın içinde yer alan aynı değerler gibi (Platon, 2007: 435b-c).

İnsanı bilgeliğe götüren, bilgi ve öğüt veren akıl yanıdır: "Akıl madem ölçülüdür, içimizde olup biten her şeyi kollayıp yönetmek ona düşer; öfkenin işi de onu dinlemek, ondan yana olmaktır, değil mi?" (Platon, 2007: 441e-442b). Bu iki yanın anlaşıp uzlaşması insanı ölçülü yapan şeydir. İnsanda

¹ İnsan bir yanıyla bilgi edinir, bir yanıyla da öfkelenir. Üçüncü yanı ise isteyen acıkan yanımızdır. Açlık, susuzluk, cinsel sevgi ve bunlara benzer özellikler bu yanımıza girmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Platon, 2007: 244.

yöneten ve yönetilen tarafın kumandası akılda ise o insan ölçülüdür, bu devlette de aynıdır, insanda da (Platon, 2007: 442c). O halde ölçülülük, genel anlamda iyi yanın, kötü yanı buyruğuna almasıdır, ona hâkim olmasıdır (Platon, 2007: 431a-b). Dolayısıyla insanda ölçülülük, ruhun akıllı parçasının (*to logistikon*), şevkli tarafını kontrol etmesi, tutkularına, isteklerine hâkim olabilmesi, onları yönetebilmesidir. Devlette ise ölçülülük, iyi bir yaradılışla iyi bir eğitimi birleştirmiş küçük bir azınlığın, akıl ve düşünce yoluyla, zevklerine ve tutkularına hâkim olmakta zorluk çeken kişileri kontrol altına almasıdır (Platon, 2007: 430b-431d). Filozoflar devletlerde kral ya da önder dediklerimiz filozof olmadıkça, yani insanda devlet gücüyle akıl gücü birleşmedikçe ve kesin bir kanunla herkese yalnız kendi yapacağı iş verilmedikçe ölçülü bir devlet doğmaz (Platon, 2007: 437d).

Platon *Yasalar*'da ise doğaya uygun yönetimin, güçlünün güçsüzü yönetmesi değil, bilgenin bilgisize önderlik etmesi olduğunu öne sürmüştür. Çünkü yasanın zorla değil, gönülden boyun eğenleri yönetmesi en uygundur (Seferoğlu, 2023: 58; Platon, 2007a: 139).

Platon'a göre yasa, "aklın bir ürünüdür ve doğa ile özdeşir" (Platon, 2007a: 33). Platon'un yasa kuramının kökeninde şu görüş vardır: "*Yasa koyucu ancak akıl aracılığı ile toplumun gereksinimlerine uygun bir kurallar bütünü getirebilir. Yasa koyucu 'doğru', 'güzel' ve 'iyi'nin neliğini kavramış kişi olarak, düşüncelerini eyleme döken filozoftur. Yasa herhangi bir sınıfın değil, tüm toplumun mutluluğu ile ilgilidir*" (Platon, 2007: 519c-521b). Böylece toplumun tümü için yasa ancak aklın çabasıyla çıkarılabilir. Platon aklın mutlak bilgiye ulaşacağından ve hataların zayıflığından değil, "duyumlardan" ileri geldiğinden emindi. "*Akl her şeyin başıdır ve yasa da içinde olmak üzere her şeyi yaratmıştır*" (Platon, 2007a: 875d-890d: 36). Devletin olası haz ve acıları değerlendirerek saptadığı erek, yasada biçimlenecektir; böylece yasa, insana kendini hazdan alamadığı ya da insanı acı korkusuyla engellediği zaman kılavuzluk edecektir. Bu anlamda yasa, devletin bilincidir ve doğrudan eğitici etkisi vardır; arkasında da tıpkı eğitiminde arkasında olduğu gibi aklın gücü vardır (Platon, 2007a: 36). Platon'a göre aklın idaresi hem iyiliğin hem de doğruluğun şartıdır: "*En iyi insan, en doğru insandır. Bu adam da, içinde en fazla krallık olan, kendi kendisini en fazla dizginleyen insandır*" (Platon, 2007: 580c).

Akıldan en çok ayrılan, kanundan ve düzenden de uzaklaşır ki akıldan en çok uzaklaşan azgın sevgiye ve zorbalığa kaçan istekler, en az ayrılan ise ölçülü, başın buyruğuna bağlı isteklerdir. O hâlde en tatlı hayat kralın, en tatsız hayat zorbanıktır, zira akla en uygun davranan kraldır (Platon, 2007: 587b-c).

Filozof, sanı ile bilgi arasındaki farkı ayırt edebilen ve varlığın özünü yani bilimin konusu olan şeyleri kavrayan ve seven kişidir. Onlar bilime düşkünlüdürler, zira bilim filozoflara üreme ve üremenin doğurduğu salıntılar içinde gözden kaçan sonsuz varlığın bir köşesini aydınlatır. Dolayısıyla istekleri sadece bilimlere çevrilmiş olan kişi yalnızca ruhun zevkini arar, beden zevklerini bir yana bırakır. Böylelikle filozoflarda ölçüsüzlük ve açgözlülük olmaz (Platon, 2007: 485b-e).

"Seyrettiği değişmez, düzenli varlıkların nasıl birbirine zarar vermeden aklın kanunlarına uyduklarını görür, onlara benzemeye, elinden geldiği kadar onlar gibi olmaya özenir. Hayran olduğu şeyler ortasında yaşayan bir insan, onlara benzemekten kendini alabilir mi?... Tanrısal ve düzenli varlığın yanında yaşayan filozof, bir insanın alabileceği kadar düzenli ve Tanrısal olur... Böyle bir insan yalnız kendini düzeltmekle kalmayıp, yukarıda gördüğü değerleri olayların zoruyla insanların dış ve iç hayat düzenlerine geçirmek

durumuna gelirse, sence kötü bir önder mi olur? Ölçüyü, doğruluğu ve bütün toplumsal değerleri kötü mü öğretir?... Tanrısal örnekler üzerinde çalışan bu sanatçıların çizdiği yoldan gitmeyen bir devlet, hiçbir zaman mutluluğa ulaşamaz dersek, inanmaz mı bize?" (Platon, 2007: 500c-501c).

3. Filozof'un Nomos-Physis Karşıtlığını Aşması

Filozof doğruluğun, güzelliğin, ölçünün ve diğer değerlerin tanrısal özüne bakarak toplumu inşa etmeye çalışır. O, toplumsal düzeni kurmadan önce, devleti ve insan huylarını, üstüne resim yapılacak bir bez gibi ele alır ve önce bu bezi temizler, sonra durmadan bir modele bakarak bir yandan doğruluğun, güzelliğin ve ölçünün özünü bulurken diğer yandan bunlardan insanlar için çıkarttıkları taslağa bakarak, bu temiz bezde eserlerini tamamlamaya çalışırlar (Platon, 2007: 501c). O, topluma dair kurallarını değişmez formlar dünyasına dayandırır ve böylelikle *nomos* ve *physis* arasındaki uçurum kapanmış olur. Çünkü formlar dünyası esasında, doğanın metafiziksel ve ontolojik teorisi (Raven, 1965: 11). Devlet de filozofun "adalet" ve "düzen" formlarına uygun bir şekilde kurmasıyla oluşur.

O hâlde, filozof devleti düzenlerken, aşkın bir modele bağlıdır. Bu model idealar dünyasıdır. İdealar dünyasının en başında "iyi ideası" vardır. Filozof, bekçilerle birlikte en uzun eğitim yolundan gitmeli ve en yüksek bilime ulaşmalıdır. En yüksek bilimin konusu ise iyi ideası; nesnelere gerçekliğini, kafaya da bilme gücünü veren iyi ideasıdır (Platon, 2007: 509a). Filozofun asıl vasfı iyi ideasına ulaşmaya çalışarak, varlığın asıl özü kavramaktır. Varlığın seyrine dalmış olan bir insan, gözlerini şunun bunun davranışına çevirmeye, onlarla dalaşmaya, onlara hınç duymaya, acı sözler söylemeye vakit bulamaz. "*Seyrettiği değişmez, düzenli varlıkların nasıl birbirine zarar vermeden, aklın kanunlarına uyduklarını görür, onlara benzemeye, elinden geldiği kadar, onlar gibi olmaya özenir...*" (Platon, 2007: 500c).

Tanrısal ve düzenli varlığın yanında yaşayan filozof, bir insanın olabileceği kadar düzenli ve tanrısal olur ve yalnız kendini düzeltmekle kalmaz, yukarıda gördüğü değerleri insanların iç ve dış hayat düzenlerine geçirmeye çalışır (Platon, 2007: 500c-501a). Filozof tanrısal idealar düzenine bakarak toplumun düzenini inşa eder. Dolayısıyla *Devlet*'te *nomos*, adaletin kendisine, yani adalet formuna dayandırılmaktadır ve *nomos*, adaleti koruduğunda doğayla uyum içerisindedir. Çünkü formlar, doğanın en yüksek ilkeleridir. Zira formlar aynı zamanda şeylerin doğasıdır. Yani şeylerin doğasını formlar belirler, o hâlde aslında doğru ve doğaya uygun yasalar da formlara referansla oluşturulabilir.

4. Yasa-Doğa İlişkisi

Platon, *Devlet*'te aklın iradesine güvenmiş hatta onu tanrısal bir yapı olarak görmüştür: "Düşünme gücü diğer her tür yetiden ayrılır. Onda tanrısal bir şeyler vardır." (Platon, 2007: 518e). *Yasalar*'da ise, filozofların dinî uygulamalar ve tanrılara ilişkin bilgileri ön plana çıkarılmıştır. Filozof, gerçek yasalardaki hakikati kavramalı, konuşmalarında bunu açıklayabilmeli ve yapısı gereği güzel ve çirkini ayırt edebilmelidir. İdeal yasa koyucu, tanrıların varlığına ilişkin her türlü kanıtı getirebilmelidir. Tanrıların varlığını kanıtlayan ise iki delil vardır: Birincisi, ruhun, kazandığı hareketle sürekli bir varoluş içine girerek her şeyin en eskisi ve tanrısalı olması, ikincisi ise yıldızların ve evrene düzen veren aklın yönettiği gök cisimlerinin düzenli hareketidir. Bunları

izleyen kimse tanrıtanıamaz olamaz. Bu iki gerçeği kavrayamayan kimse tam anlamıyla dindar olamaz. Yasaları koyacak filozof, bu iki gerçeği kavrayıp, yasalarını ona göre koymalıdır (Platon, 2007: 966c-967e). Nitekim Platon *Yasalar*'da benzer bir açıklama yapmıştır:

“Sözünü ettiğimiz bu iki gerçeği kavramadıkça, hiçbir ölümlü insan tam anlamıyla dindar olamaz: Ruh yaratılmış her şeyden daha eskidir, ölümsüzdür ve bütün cisimleri yönetir; bundan başka durmadan söylediğimiz gibi, varlıkların akli olduğunu ve bunlardan önceki zorunlu bilgileri kavramalı; bunların müzikle olan ilişkisini iyice anlayıp davranış kuralları koyarken bunlardan uygun biçimde yararlanmalı; son olarak da mantıklı olan şeylerdeki mantığı göstermesini bilmelidir. Toplumsal erdemlerin üstüne çıkıp bu yetileri de kanamayan kişi, devletin tümünü yeterince yönetecek hale gelemeyiz, ama başkaları yönetirken onlara yardımcı olur” (Platon, 2007a: 967d-968a: 491).

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Platon, ideal devlet sisteminde devlet düzeni ile insan ruhunun düzeni arasında paralellik kurmuş ve ideal devlet düzeninin kökenlerini insan doğasına dayandırmıştır: *“Doğaya uygun kurulmuş bir devlet, akıllı olmasını, kendini yöneten küçük bir topluluğun bilgisine borçludur”* (Platon, 2007: 429a). Burada doğa gereği, ideal devletin idaresi için gerekli olan şey donanımdır, yani bilgeliktir ki bu da doğal bir yetidir. Sofistler de doğadaki düzene uygun olarak düzenlenmemiş bir devletin er geç yıkılacağından bahsetmişlerdir (Platon, 2007: 358e). Fakat burada Platon'un kullandığı “doğa” kavramıyla, sofistlerin kullandığı “doğa” kavramı arasında farklılık vardır. Platon'un duyulur şeylerin doğası derken asıl bahsettiği şey ideallerdir. Yani Platon'un doğa anlayışı, görünmez, değişmez, tanrısal ve aşkın şeyleri kapsayacak biçimde genişlemiştir (Conford: 253). Sofistler ise doğada ilk nesnelerin oluşumunu, maddeyi yani dört unsuru anlıyorlardı: *“...bu öğretiyi savunan galiba ateşi, suyu, toprağı ve havayı her şeyin ilk ögesi sayıyor ve bunlara ‘doğa’ adını veriyor, ruhu da bunlardan sonra koyuyor...”* (Platon, 2007a: 891c, 390). Hâlbuki sorun ruhları dinsizliğe yönelten ilk oluş ve yok oluş nedeninin ilk önce değil de sonra göstermelerindendir, sonra olanı başa almışlar ve bu nedenle tanrıların gerçek varlığı hakkında yanılgıya düşmüşlerdir. Böyle bir düşünüşe sahip olan kimseler tanrıların varlığını inkâr ve yasa ile sanatın, aklın bir ürünü olmadığını ve bu yüzden de doğal olmadıklarını iddia etmektedirler (Platon, 2007a: 891e, 391).

Oysaki ruh, bütün ilk yaratılanlar arasında olan bütün maddelerden önce oluşmuştur ve bunların değişim ve dönüşüm ilkesidir. Dolayısıyla ruh, cisimden daha eskidir. Ruha ilişkin olan sanı, dikkat, akıl, sanat ve yasa, katı ile yumuşaktan, ağır ile hafiften daha öncedirler; özellikle ilk yapılmış büyük eserler ilk oldukları için, sanata ilişkin eylemler olmalı, doğal olanlar ve doğanın kendisi ise ki bu adı yanlış kullanıyorlar, sanat ve akıldan sonra gelmeli ve bunlara bağlı olmalıdır. Onlar doğa derken ilk nesnelerin oluşumunu anlıyorlar, oysa ateşle hava değil de ruh ilk yaratılanlar arasındadır, dolayısıyla ruh doğaldır demek yanlış olmayacaktır (Platon, 2007a: 892a-d 391-392).

Platon'a göre ruh ve dolayısıyla ruha ilişkin şeyler yani yasalar da doğaldır. Sofistler yasa düzeni için doğadaki mücadele ortamına başvurmuş, Platon ise yasaların kendisini tanrısal, değişmez, aşkın idealara dayandırmıştır. İdeal devlet, gökteki tanrısal modele bakıp, ruhunu düzenli ve tanrısal kılmış filozoflar tarafından tanrısal düzene uygun şekilde yönetilmelidir. Dolayısıyla Platon, yasayı ve yasalılığın kökenini adalet, yani adalet ideasına dayandırmaktadır ve yasa, adaleti koruduğu sürece doğayla uyum içerisinde. Çünkü idealar, doğanın en yüksek ilkeleridir.

Platon'a göre yasalar ile akıl arasında sıkı bir bağlantı vardır. Yasalar akıllı en uygun kullanan ve iyi ideasının tam bilgisiyle donanmış olan bilgiler tarafından veyahut hiç olmazsa onların yönlendirimi altında, hazırlanmalıdır. Filozof “İçimizde ölümsüz ne varsa (akıl), toplumsal ve kişisel yaşamımızda buna uyarak, aklın bu paylaşımına ‘yasa’ adını verir.” (Platon, 2007a: 713e-714a). Yasa akılla kavranmış iyi'nin ideasıdır. Aklın ideallerini devlet ve toplum katında dile getirir (Kanat, 2013: 68). Yasaların aklın bir ürünü olduğunu öne sürmek aslında yasaların uzlaşım sal kurallar olmaktan çok, doğal çıkarımlar oldukları görüşüyle tutarlı görünmektedir. Platon böyle bir şeyi öne sürerken aslında Sofistleri hedef almıştır. Ona göre yasalar doğaldır ya da doğadan daha aşağı kalmazlar, çünkü akıl bütünüyle doğal bir yetidir (Kanat, 2013: 69).

Platon'un devleti kendi kendine yeterli ve saltık değildir, o meşruiyetini akıldan almaktadır. Yasa ise yasa olduğu için değil, doğru olduğu için geçerlidir. Yasalar doğru olsalar bile onlar hakikatin birer taklitleridir; yani ikinci en iyilerdir, birinci en iyi ise zihindir. O hâlde devletin üstünde de bir şey vardır, bu devletin kendi yetkesini aldığı idealar dünyasıdır.

Sonuç

Platon, ideal devleti kurarken, topluma dair yasaları değişmez formlar dünyasına dayandırarak, Sofistlerin açtığı *physis-nomos* yarığını kapatmaya çalışmıştır. Platon *Devlet* adlı eserinde ideal devletini kurarken, insan ruhunun parçalarıyla toplum düzeninin parçaları arasında paralellik gözlemlemiş ve ideal devleti kurarken, insan ruhunun özelliklerini temele almıştır. Buna göre bir insanı akıllı, cesur ya da doğru yapan aynı zamanda bir devleti de akıllı, cesur ve doğru yapar. Platon'a göre yasa, aklın bir ürünüdür ve doğa ile özdeştir. Platon'un yasa kuramının kökeninde şu görüş vardır: Yasa koyucu ancak akıl aracılığı ile toplumun gereksinimlerine uygun bir kurallar bütünü getirebilir. Filozof doğruluğun, güzelliğin, ölçünün ve diğer değerlerin tanrısal özüne bakarak toplumu inşa etmeye çalışır. O, toplumsal düzeni kurmadan önce, devleti ve insan huylarını, üstüne resim yapılacak bir bez gibi ele alır ve önce bu bezi temizler, sonra durmadan bir modele bakarak bir yandan doğruluğun, güzelliğin ve ölçünün özünü bulurken diğer yandan bunlardan insanlar için çıkarttıkları taslağa bakarak, bu temiz bezde eserlerini tamamlamaya çalışırlar. O, topluma dair kurallarını değişmez formlar dünyasına dayandırır ve böylelikle *nomos* ve *physis* arasındaki uçurum kapanmış olur. Çünkü formlar dünyası esasında, doğanın metafiziksel ve ontolojik teorisidir. Devlet de filozofun “adalet” ve “düzen” formlarına uygun bir şekilde kurmasıyla oluşur. O hâlde, filozof devleti düzenlerken, aşkın bir modele bağlıdır. Bu model idealar dünyasıdır. İdealar dünyasının en başında “İyi ideası” vardır. Filozof tanrısal idealar düzenine bakarak toplumun düzenini inşa eder. Dolayısıyla *Devlet*'te *nomos*, adaletin kendisine, yani adalet formuna dayandırılmaktadır ve *nomos*, adaleti koruduğunda doğayla uyum içerisindedir. Çünkü formlar, doğanın en yüksek ilkeleridir. Zira formlar aynı zamanda şeylerin doğasıdır. Yani şeylerin doğasını formlar belirler, o hâlde aslında doğru ve doğaya uygun yasalar da formlara referansla oluşturulabilir. Platon'un kullandığı “doğa” kavramıyla, sofistlerin kullandığı “doğa” kavramı arasında farklılık vardır. Platon'un duyulur şeylerin doğası derken asıl bahsettiği şey idealardır. Yani Platon'un doğa anlayışı, görünmez, değişmez, tanrısal ve aşkın şeyleri kapsayacak biçimde genişlemiştir. Sofistler ise doğada ilk nesnelerin oluşumunu, maddeyi yani dört unsuru anlıyorlardı. Platon'a göre ruh ve dolayısıyla ruha ilişkin şeyler yani yasalar da doğaldır. Sofistler yasa düzeni için doğadaki mücadele ortamına başvurmuş, Platon ise yasaların kendisini tanrısal, değişmez, aşkın

idealara dayandırmıştır. İdeal devlet, gökteki tanrısal modele bakıp, ruhunu düzenli ve tanrısal kılmış filozoflar tarafından tanrısal düzene uygun şekilde yönetilmelidir. Dolayısıyla Platon, yasayı ve yasalılığın kökenini adalete, yani adalet ideasına dayandırmaktadır ve yasa, adaleti koruduğu sürece doğayla uyum içerisinde. Çünkü idealar, doğanın en yüksek ilkeleridir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Etik Kurul izni ile ilgili; bu makalenin konusunu oluşturan çalışmanın yazarı ve hakemleri, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Kaynakça

- Bozkaya, K. (2024). İdeal Devletin Yeryüzüne İnişi: Platon'un "Devlet" ve "Yasalar" Adlı Eserlerinin Teorik-Pratik Bakımdan Karşılaştırılması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (157), 209-225.
- Kanat, C. A. (2013). *Platon ve Aristoteles'te Devlet ve Toplum Felsefesi*. İstanbul, Doruk Yayıncılık.
- Micheal, G. (2002). *Antiphon The Athenian, Oratory, Law, and Justice in the Age of the Sophists*. Austin, University of Texas Press.
- Morrow, G. R. (Ed. By M. Konvitz and A.E. Murphy). (1948). Plato and the Law of Nature. *in Studies in Political Theory*. Ithaca, N.Y.
- Ostwald, M. (Ed. Helen F. North). (1977). Plato on Law and Nature. *In Interpretations of Plato*. The Netherlands, Lugdini Bavatorum E. J. Brill.
- Platon. (1997b). *Protagoras*, (N. Ş. Kösemihal, Çev.). İstanbul, MEB Yayınları.
- Platon. (2007). *Devlet*, (C. Saraçoğlu, V. Ataman, Çev.). İstanbul, Bordo-Siyah Yayınları.
- Platon. (2007a). *Yasalar*, (C. Şentuna, S. Babür, Çev.). İstanbul, Kabalcı Yayınevi.
- Platon. (2015). *Gorgias. Diyaloglar*, (T. Aktürel, Çev.). İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Raven, J.E. (1965). *Plato's Thought in the Making*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Seferoğlu, T. (2003). Yalanlar, Hikayeler ve Argümanlar: Asil Yalansız Bir Kallipolis Mümkün mü?. *Felsefe Arkivi*, 58, 89-110.
- Tuğcu, T. (2000). *Batı Felsefesi Tarihi*. İstanbul, Alesta Yayınları.